

Domnívám se, že ne.

e Naopak bude přihlížeti k zákonitému zřízení ve svém nitru a bude na stráž, aby tam nenastala nějaká porucha v jeho složkách přebytkem jmění nebo nedostatkem: podle toho bude řídit příjmy a vydání, pokud by byl s to.

Dozajista.

592 Ale i co se týče hodností, podle téhož zřetele účastní se a rád okusí jen těch, o kterých bude mysliti, že ho učiní lepším, kdežto které by hrozily porušiti jeho pravidelný stav, těm se bude vyhýbati v životě soukromém i veřejném.

To tedy nebude chtít pracovati ve správě obce, bude-li míti tuto zásadu.

U psa, děl jsem, ve své obci bude chtít, a rád, ne však asi v obci, ve které se narodil, ač nestane-li se řízením božím něco zvláštního.

b Rozumím; myslíš v obci, kterou jsme nyní zakládali a vylíčili, v obci ležící v oblasti myšlenek; neboť na zemi, myslím, není nikde.

Avšak, děl jsem, snad jest vystavena na nebi jako vzor pro toho, kdo by ji chtěl viděti a podle ní zařizovati sám sebe. Nic však na tom nezáleží, zdali někde na světě jest nebo bude;¹⁸³ neboť jistě by byl občanem této jediné a žádné jiné.

Podobá se pravdě.

Knih desátá

1. Mám sice ještě mnoho jiných důvodů, děl jsem, pro které 593 soudím, že jsme zcela jistě správně zařizovali svou obec, ale ne nejméně tak tvrdím na základě úvahy o básnictví.¹⁸⁴

Jaké úvahy? tázal se.

Že je docela odmítáme, pokud jest uměním napodobovacím; neboť že ho naprosto nelze přijmouti, vychází nyní, jak se mi zdá, ještě zřejměji najevo, když jsme roztřídili jednotlivé strán- b ky duše.

Jak to myslíš?

Abych vám tak řekl – vy to na mne jistě nepovíte skladatelům tragédií a všem ostatním napodobitelům –, všechny takové věci jsou, jak se podobá, mrzačením myslí všech těch posluchačů, kteří nemají proti tomu léku ve znalosti jejich skutečné podstaty.

Nač při tom pomýšlíš?

Musím to říci, děl jsem; ačkoli mi brání mluvit jakási láska a úcta, jakou chovám již od dětství k Homérovi. Podobá se totiž, že on byl prvním učitelem a vůdcem všech těchto krásných c tragiků.¹⁸⁵ Avšak nesmíme si člověka vážiti více než pravdy, a proto musím říci, co si myslím.

Ovšemže.

Poslouchej tedy, spíše však odpovídej.

Taž se.

Mohl bys mi říci, co vůbec jest napodobení? Já sám totiž dobře nerozumím, jaký má smysl.

Pak tomu mám já rozuměti!

Nebylo by to nic divného, děl jsem, poněvadž mnohé věci dříve uvidí lidé zraku mdlejšího než bystrozrací.

Pravda, ale v tvé přítomnosti bych nedovedl ani se pokusiti říci, zdali se mým očím něco jeví; raději se dívej sám. 596

Což tedy abychom počali své pozorování tímhle svým obvyklým postupem? Obyčejně totiž to děláme tak, že pro každou skupinu jednotlivin, kterým dáváme totéž jméno, předpokládáme jednu zvláštní ideu. Či nerozumíš?

Rozumím.

Nuže tedy, vezměme si i nyní libovolnou skupinu jednotlivin. Tak například, nemáš-li nic proti tomu, jest jistě mnoho lavic¹⁸⁶ a stolů.

Jakpak by ne?

Ale ideje vztahující se k těmto výrobkům jsou jen dvě, jedna lavice, jedna pak stolu.

Ano.

Nuže a říkáváme, že výrobce obojího nářadí hledí na ideu, a tak jeden dělá lavice, druhý stoly, kterých my užíváme, a stejně i ostatní věci. Vždyť přece snad ideje samy nevyrábí žádný z řemeslníků; jak také by mohl?

Nikterak.

Nuže hled' dále, jak nazveš zase tohoto mistra.

Kterého?

Který dělá všechno, co jeden každý z těchto řemeslníků.

Toť jest nějaký velmi dovedný a podivuhodný muž.

Ještě ne, ale hned to řekneš tím spíše. Neboť právě tento umělec dovede udělati nejenom všechny druhy nářadí, nýbrž dělá i všechno, co roste ze země, a vyrábí všechny živoky, mezi jinými i sebe, a mimo to vyrábí i zemi, nebe, bohy, všechno, co jest na nebi, i všechno, co jest pod zemí v Hádu.

To by byl velmi podivuhodný mudrc.

Nevěříš? tázal jsem se. A pověz mi: zdá se ti, že vůbec není takového umělce, či že by mohl býti výrobcem tohoto všeho jen v jistém způsobu, a jinak ne? Nepozoruješ, že bys mohl býti i sám s to, abys všechno to v jistém způsobu udělal?

A který jest to způsob?

Ne obtížný, odpověděl jsem, nýbrž takový, že jej lze prováďeti mnohými cestami a rychle, nejrychleji asi, uchopíš-li pros-

tě zrcadlo a budeš s ním všude choditi: hned uděláš slunce a co jest na nebi, hned zase zemi, hned sebe a ostatní živoky a nářadí i rostliny a všechno, co bylo právě řečeno.

Ano, zdánlivé, ale ne doopravdy skutečné.

Dobry a náležitý jest chod tvých myšlenek. Mezi takového tvůrce náleží, myslím, i malíř, ano?

Jak by ne?

Také o něm řekneš, myslím, že co dělá, nedělá doopravdy. A přece jistým způsobem i malíř dělá lavici; či ne?

Ano, ale také on jen zdánlivou.

2. A co truhlář? Neřikal jsi právě, že nedělá ideu, v níž přece podle našich slov záleží podstata lavice, nýbrž jednotlivou lavici? 597

Ano, říkal jsem.

Tedy nedělá-li podstaty, nedělá něco skutečně jsoucího, nýbrž něco takového, co jest jako jsoucnost, co však pravé jsoucnosti nemá; kdyby někdo tvrdil, že dílo truhlářovo nebo některého jiného řemeslníka jest dokonale jsoucí, podle všeho by nemluvil pravdu?

Jistě ne, aspoň jak by se zdálo pěstovatelům tohoto oboru myšlení.

Nic se tedy nedivme, jestliže i toto jest cosi slabého proti pravdě.

Ne.

Mohli bychom tedy v uvedených příkladech hledati pojmu toho napodobitele? b

Chceš-li, ano.

Máme tedy jaksi trojí lavice: jedna jest ta v prvotním světě, o níž bychom řekli, jak myslím, že ji vytvořil bůh. Či kdo jiný?

Nikdo, myslím.

Jedna pak, kterou dělá truhlář.

Ano.

Jedna pak, kterou malíř. Ano?

Tak jest.

Tedy malíř, truhlář, bůh – to jsou tři mistři tří druhů lavic.

Ano, tři.

- c Bůh tedy, buď že nechtěl, buď že nějaká nutnost doléhala, aby nevytvořil v prvotním světě více než jednu lavici, udělal takto jen onu samu jedinou lavici, to, co jest lavice, avšak dvě takových lavic nebo více ani nebylo vytvořeno od boha, ani nebude vytvořeno.

Jak to?

Protože, děl jsem, kdyby udělal třeba jenom dvě, hned zase by se objevila jedna, jejíž ideu by měly obě první, a ta by byla to, co jest lavice, ale ne ty dvě.

Správně.

- d To tedy, myslím, věděl bůh a chtěje býti skutečným tvůrcem skutečné lavice, ale ne tvůrcem nějaké jednotlivé lavice, ani nějakým jednotlivým stolařem, vytvořil ji v prvotní podstatě jedinou.

Podobá se.

Máme jej tedy nazývati prvotvůrcem této věci nebo tak nějak?

Ovšem, to jest spravedlivé, když učinil v prvotní podstatě i tuto věc i všechny ostatní.

A co truhláře? Zdalipak ne výrobcem lavice?

Ano.

Nazveme snad i malíře výrobcem a dělníkem takovéto věci? Nikterak.

Nuže, co o něm řekneš, že jest vzhledem k lavici?

- e Nejvhodnějším se mi zdá ten název, že jest napodobitelem toho, čeho tam ti jsou výrobci.

Dobře, děl jsem; tedy původce výrobku, který jest na třetím místě od prvotního jsoucna, jmenuješ napodobitelem?

Ovšemže.

Toto tedy bude i skladatel tragédií, jestliže jest napodobitel, jaksi třetí od krále¹⁸⁷ a pravdy, a tak i všichni ostatní napodobitelé.

Zdá se.

O napodobiteli jsme se tedy již shodli. Řekni mi však o malíři ještě tohle: pracuje podle tvého mínění pokaždé na napodobování toho prvotního jsoucna, či o napodobení děl řemeslníků?

598

Děl řemeslníků.

Zdali jaká jsou, či jaká se jeví? To ještě urči.

Jak to myslíš?

Takhle: zdalipak, když se díváš na lavici buď ze strany nebo zpřímá proti ní nebo jakýmkoli způsobem, jest tu nějaký rozdíl v ní samé, či není žádného rozdílu a lavice se toliko jeví jinačí? A zrovna tak i ostatní věci?

Tak jest, odpověděl; jen se jeví jinak, vskutku však není žádného rozdílu.

Nuže uvaž toto: co z obojího jest při jednotlivé věci účelem malířství, zdali vypočítati to, co jest, jak vskutku jest, či to, co se jeví, jak se jeví, a zdali tedy jest napodobením zjevu, či pravdy?

b

Zjevu.

Věřu tedy daleko od pravdy jest napodobovací umění, a jak se podobá, proto dovede všechno vyráběti, poněvadž z každé věci zachycuje jen něco málo, a to vnější obraz. Tak například malíř nám namaluje ševce, tesaře i jiné řemeslníky, i když nerozumí umění žádného z těchto lidí; ale přece, kdyby byl dobrý malíř a kdyby namaloval tesaře a zdálky ho ukazoval, mohl by klamati děti a nerozumné lidi, že by mysleli, že to jest skutečný tesař.

c

Jak by ne?

O všech takových lidech, přáteli, jest třeba souditi takto: kdykoli nám někdo o někom vypravuje, že se setkal s člověkem umějším všechna řemesla a znajícím lépe než kdokoli jiný i všechny ostatní věci, které zná jednotlivce, takovému třeba odvěti, že jest nějaký prostoduchý člověk a že se patrně dal oklamati od nějakého kejklíře a napodobitele, s kterým se set-

d

kal a který se mu zdál být všeuředcem, protože sám nebyl schopen posouditi vědění a nevědomost a napodobení.

Jistá pravda, řekl Glaukón.

3. Nuže a teď přihlédněme k tragédii a k jejímu vůdci Homérovi, protože od některých slyšíme, že tragikové znají všechna umění, všechny věci lidské s jejich ctnostmi i špatnostmi a také i všechny věci božské; neboť dobrý básník, má-li dobře básnit o svém předmětu, musí prý být jeho znalcem, sice prý vůbec nemůže básnit. Tudíž jest potřebí přihlédnouti, zdali tito posuzovatelé se dali oklamati od napodobitelů, s kterými se setkali, a nepozorují, když se dívají na jejich díla, že jsou vzdálena na třetím místě od jsoucna a že je lze snadno tvořití beze vsí znalosti pravdy – jsou to totiž zdánlivé obrazy, a ne věci skutečné, co vytvářejí –, či zdali jest něco pravdy v jejich řeči a dobří básníci mají vskutku vědění o tom, o čem podle zdání lidí umějí tak dobře mluvití.

Ovšem, jest potřebí to prozkoumati.

Nuže, domníváš se, kdyby někdo dovedl dělati obojí, i předmět napodobení i obraz, že by si učinil vážným zaměstnáním výrobu obrazů a to že by postavil v průčelí svého života jako nejlepší, co má?

Nikoli, nemyslím.

Naopak, kdyby byl také vpravdě znalý toho, co napodobuje, mnohem dříve by, myslím, věnoval svou práci věcem samým než napodobeninám a pokoušel by se zanechatí po sobě památkou mnoho krásných výtvorů: jeho snahou by bylo být spíše oslavovaným než oslavujícím.

To si myslím, vždyť tu jde o nerovnou míru cti a prospěchu.

Tu pak, co se týče jiných oborů, netažme se a nežádejme od Homéra nebo od kteréhokoli jiného z básníků, aby nám vydával počet, zdali některý z nich byl lékařsky vzdělán, a ne jenom napodobovatel lékařských rad, kohože vyléčil některý básník ze starých nebo z nových tak jako Asklépios nebo které žáky lékařského umění po sobě zanechal jako onen své

syny; netažme se jich ani po ostatních uměních, nýbrž takových otázek nechme. Avšak o nejdůležitějších a nejkrásnějších předmětech Homérova vypravování, o bojích, o vedení vojsk, o správě obcí a o výchově člověka, o těch věcech jest jistě spravedlivě vyptávati se ho takto: Milý Homéře, jestliže ve všech lidské dokonalosti nejsi až na třetím místě od pravdy jakožto výrobce pouhého obrazu – tak totiž jsme vymezili pojem napodobitele –, nýbrž hned druhý, a jestliže jsi byl schopen poznávati, které činnosti dělají lidi v soukromém i veřejném životě lepšími nebo horšími, pověz nám, která z obcí nabyta tvým přičiněním lepšího zřízení jako Lakedaimón skrze Lykúrga a mnoho velikých i malých obcí skrze mnoho jiných mužů? Která obec může jmenovati tebe, že ses osvědčil dobrým zákonodárcem a že jsi jim prospěl? Tak Itálie a Sicílie jmenuje Charóndu a my Solónu; ale která tebe? Budeš moci některou uvéstí?

Nemyslím, pravil Glaukón; aspoň se nic takového netvrdí ani od samých ctitelů Homérových.

Ale připomíná se snad nějaká válka z doby Homérovy, že byla pod jeho vedením nebo s jeho radou dobře vybojována?

Žádná.

Anebo snad to byl muž praktické moudrosti a uvádějí se jeho četné důmyslné vynálezy technické nebo pro některé jiné praktické obory jako u Thaléta z Miléty a u skythského Anacharsia?¹⁸⁸

Nikde nic takového.

Ale když ne v životě veřejném, snad že v soukromí se osvědčil Homér za svého života vůdcem ve vzdělání některým lidem, kteří si ho pro ty osobní styky vážili a odevzdali pozdějším jakousi homérskou cestu života, tak jako byl i sám Pythagoras z tohoto důvodu zvláštním způsobem ve vážnosti a také ještě i nyní na jeho následovníky s jejich tak nazývaným pythagorejským způsobem života pohlíží se jako na něco význačného mezi ostatními lidmi.

Ani takového nic se nevypravuje. Neboť Kreófylos,¹⁸⁹ Sókrate, Homérův žák, ukázal by se snad ještě směšnějším po stránce vzdělání než jest jeho jméno, je-li pravda, co se vypravuje o Homérovi. Vypravuje se totiž, že již za jeho doby, kdy Homér ještě žil, chovali se k němu s velkou nevšímavostí.

4. Ano, vypravuje se tak, děl jsem. Ale myslíš, Glaukóne, kdyby byl býval Homér vskutku schopen vychovávat lidi a činiti je lepšími, dovedla v tomto oboru ne napodobovati, nýbrž poznávati, že by si nebyl zjednal mnoho přátel a nebyl býval od nich ctěn a milován? Prótagoras Abdérský a Prodikos z Kea¹⁹⁰ a mnoho jiných dovedou ve svých soukromých statcích ukazovati svým posluchačům, že nebudou schopni spravovati ani svého domu ani obce, nepovedou-li oni jejich vychování, a pro tuto svou moudrost jsou tak silně oblíbeni, že je jejich přátelé div nenosí kolem dokola na ramenou: a tak, kdyby byl býval Homér dovedl prospěti lidem k jejich zdokonalení, byli by jej nebo Hésioda nechali jejich vrstevníci potulovati se jako rapsódy¹⁹¹ a nebyli by spíše na nich lpěli více než na zlatě a nebyli by je nutili, aby u nich žili v jejich domech, anebo kdyby jich k tomu nebyli mohli přemluvit, zdali by nebyli sami za nimi chodili na všech jejich cestách, až by byli nabyli dostatečného vzdělání?

Docela máš pravdu, Sókrate, jak se mi zdá.

Nuže tedy, abychom měli za to, že počínaje od Homéra všichni básníci jsou napodobitelé pouhých obrazů zdatnosti a ostatních věcí, o kterých básní, pravdy však že nedosahují; avšak, jak jsme právě řekli, malíř, sám nerozumějící ševcovství, vytvoří, co se bude zdáti ševcem těm, kteří tomu také nerozumějí a usuzují jen z pohledu na barvy a tvary.

Ovšemže.

A tak, tuším, řekneme i o básníku, že na svá slova a rčení nanáší jakési barvy z jednotlivých oborů, ač sám z nich neumí nic než napodobovati; tím však dosahuje, že druhým lidem, také tak nezalým a usuzujícím jen ze slov, se zdá, jestliže se

přednáší například o ševcovství nebo o vojevůdcovství nebo o čemkoli jiném řečí vázanou metrem, rytmem a harmonií, že to jest velmi krásné líčení: tak veliké kouzlo mají do sebe tyto činitelé. Neboť jsou-li slova básníků svlečena z těch músických barev a přednášena sama o sobě, víš, myslím, jak vyhlízejí. Vždyť jsi to jistě viděl.

Arciže.

Podobají se zajisté tvářím, jichž půvab záležel jen v mladistvé svěžesti, a ne v kráse, jak se pak jeví, když je opustí květ mládí.

Docela tak.

Nuže podívej se ještě na tohle: výrobce obrazu, napodobovatel, podle nás nic nerozumí podstatě, nýbrž jen jevu; není tomu tak?

Ano.

Nenechme to tedy pověděno jen napolo, nýbrž podívejme se na to důkladně.

Mluv.

Řekněme, že malíř namaluje otěže a uzdu.

Ano.

Ale řemenář a kovář to udělá?

Ovšem.

Zdalipak tedy malíř rozumí, jaké mají býti otěže a uzda? Či to neví ani výrobce, kovář a řemenář, nýbrž jedině ten, který umí těchto věcí užívat, totiž jezdec?

Jistá pravda.

Nuže, neřekneme, že se to se vším tak má?

Jak to?

Že každá věc může býti předmětem těchto tří zvláštních umění, užívajícího, tvořícího a napodobujícího?

Ano.

Není-li pravda, že dokonalost, krása a správnost každého nářadí, každého živočicha a každého jednání nezávisí na ničem jiném než na účelu, ke kterému co bylo vyrobeno nebo vyrostlo?

Tak jest.

Jest tedy velmi nutno, aby uživatel každé věci měl o ní co největší zkušenosti a oznamoval výrobcí, jaké dobré nebo špatné služby koná při užívání to, čeho užívá; tak například písteč e podává výrobcí píšťal zprávy o píšťalách, jak mu slouží při pís-kání,¹⁹² a uloží mu, jaké má dělati, tento pak se tím bude řídit.

Jak by ne?

Tedy jeden na základě svého vědění podává zprávu o dob-
rých a špatných píšťalách, druhý pak mu věří a vyrobí je?

Ano.

Tudíž při jednom a témže nástroji výrobce bude míti správnou víru o jeho dobrotě anebo špatnosti, poněvadž se stýká se znalcem a jest nucen to od znalce poslouchati, kdežto uživatel bude míti skutečné vědění.

Ovšemže.

Avšak co se týče napodobitele, zdalipak bude míti o tom, co-
koli maluje, skutečné vědění, získané užíváním, zdali to jest krásné a správné, či ne, anebo snad jen správné mínění, způsobené nějakým nutným stykem se znalcem a jeho příkazy, jak to má malovati?

Ani jedno, ani druhé.

Napodobitel tedy nebude míti ani vědění ani správného mí-
nění o dobrotě nebo špatnosti toho, cokoli napodobuje.

Podobá se, že ne.

Pěkný to jest poměr básnického napodobitele k moudré zna-
losti toho, co tvoří!

Mnoho ne.

b Ale jistě přece bude provozovati své napodobovací umění, i když neví o každé jednotlivé věci, které jsou její špatné nebo dobré stránky; avšak, jak se podobá, bude napodobovati to, co krásného na ní vidí obyčejní a nic neznající lidé.

Ano, co jiného?

O tom tedy, jak viděti, jest mezi námi náležitá shoda, že na-
podobovatel nemá vážného vědění o tom, co napodobuje, ný-

brž že to napodobování jest jen jakási hračka, a ne vážná práce, a že ti, kdo se oddávají tragickému básnění v jambech i v epi-
ce, všichni jsou napodobovateli měrou co největší.

Ovšemže jsou.

5. Probrůh, ale toto napodobování má předmětem něco, co c
jest na třetím místě od pravdy, že ano?

Ano.

A na kterou ze složek člověka působí svou silou?

O jaké to věci mluvíš?

O takovéhle: tatáž věc nejeví se, tuším, našemu zraku stejně
veliká zblízka jako zdáli.

Nikoli.

A tytéž věci jeví se křivé i rovné, podle toho, vidíme-li je ve
vodě nebo mimo vodu, a také vyduté a vypouklé, zase pro ne-
jistotu zraku co do barev, a všechno to zřejmě ukazuje jakýsi d
zmatek, obsažený v nás, v naší duši; na tuto slabost naší přiro-
zenosti útočí stínová malba a nevynechává žádného kouzelnic-
kého prostředku, zrovna tak jako divotvorství a mnoho jiných
takových umění.

Pravda.

Avšak v měření, počítání a vážení byly zajisté vynalezeny
proti tomu nejpěknější prostředky, jež zabraňují, aby v nás ne-
rozhodovala zdánlivá větší nebo menší velikost nebo počet
nebo váha, nýbrž výpočet, změření nebo i zvážení.

Ovšemže.

Avšak to právě jest věc rozumové stránky v duši. e

Ano, této.

Když pak tímto rozumem provedeme měření a označíme, že
některé věci jsou větší nebo menší než druhé nebo s nimi stej-
né, často bývají údaje měření při týchž věcech opačné než úda-
je vidění.

Ano.

Nuže, neřekli jsme, že není možno témuž činiteli, aby měl
o týchž věcech současně opačné mínění?

A správně jsme to řekli.

603 Tudíž ta část duše, která má mínění protivné měřám, není asi totožná s tou, která soudí podle měř.

Jistě ne.

Avšak zajisté ta, která důvěřuje míře a počtu, jest asi nejlepší část duše.

Ovšem.

Tudíž ta, která této odporuje, náleží patrně ke špatným stránkám v nás.

Nutně.

Nuže, o tomto právě jsem chtěl mít jistotu, když jsem pravil, že malířství a napodobovací umění vůbec koná své dílo daleko vzdáleno od pravdy a v družném přátelství se stýká s tím činitelem v nás, který jest daleko vzdálen od rozumu, beze všeho zdravého nebo pravdivého účelu.

Dozajista, odpověděl.

Špatné tedy jest, se špatným se sblíží a špatné věci rodí napodobovací umění.

Podobá se.

Zdalipak jedině to, které se vztahuje ke zraku, či také napodobování vztahující se ke sluchu, jež jmenujeme básnictvím?

Pravděpodobně i toto.

c Nuže, děl jsem, nespolehněme toliko na pravděpodobnost plynoucí z malířství, nýbrž přistupme zase k té samé části mysli, se kterou se stýká napodobování básnické, a vizme, zda-li jest špatná, či dobrá.

Ano, jest potřebí.

Představme si to tedy takto: umění napodobovací napodobuje lidi, jak jednají buď donuceni násilím, nebo dobrovolně, jak se domnívají, že z toho jednání vyplývá jejich dobrý, nebo zlý stav, a jak při tom všem mají buď nelibé, nebo libé pocity. Nebylo by snad nic jiného kromě toho?

Nic.

Nuže, zdalipak se chová člověk ve všech těchto případech jednomyslně? Či jako při zraku se svářil a měl v sobě současně opačná mínění o týchž věcech, tak i v jednání se svářil a bojuje sám proti sobě? Avšak vzpomínám si, že o tomto se nyní nijak nemusíme dohodovati: neboť o všech těchto věcech jsme se dostatečně dohodli v předcházejícím výkladu, že naše duše jest plna tisícerych takovýchto opaků, současně vznikajících.

Správně.

Ano, správně, děl jsem; ale co jsme tehdy vynechali, zdá se mi nyní nutno probrati.

Co to?

Stihne-li rozumného muže takový osud, že ztratí syna nebo něco jiného z toho, co mu jest nejdražší, pravili jsme, tuším, již tehdy, že takový muž to ponese nejsnáze ze všech ostatních.

Ovšemže.

Nyní pak se podívejme na to, zdali ho to docela nic nezarmoutí, či že to sice jest nemožno, ale že zachová jakousi míru v bolesti?

Pravda jest spíše toto.

Řekni mi nyní o něm tohle: zdalipak myslíš, že více bude bojovati s bolestí a více se jí vzpírá, když se naň dívají lidé jemu podobní, či když se octne o samotě sám a sám?

Jistě o mnoho více, budou-li se naň dívati.

Ano, kdežto o samotě, myslím, dovolí si mnohé hlasité projevy, za které by se styděl, kdyby ho někdo slyšel, a bude dělati mnoho věcí, při kterých by nechtěl, aby ho někdo spatřil.

Tak tomu jest.

6. Tedy co poroučí se vzpírati, jest rozum a zákon, co však pudí k projevům bolesti, jest trpný stav sám?

Pravda.

Když pak jest člověk při jedné a téže věci puzen současně opačnými směry, pravíme, že tu jsou nutně dva různé činitele.

Jakpak by ne?

Jeden jest zajisté hotov poslouchati zákona a řídití se jeho vedením?

Jak to?

Zákon přece praví, že nejkrásnější jest zachovávatí v neštěstí co nejvíce klid a nerozčilovatí se, neboť jednak není patrné, co dobrého a co špatného přinášejí takovéto příhody, jednak z toho nemá žádného prospěchu, kdo to těžce snáší; konečně žádná z lidských příhod není hodna vážného zájmu, a co by nám při nich mělo býti co nejrychleji po ruce, tomu že bývá hořekování překážkou.

Čemu to myslíš?

Tomu, abychom uvažovali o události a abychom jako při hře v kostky podle výsledků vrhů zařizovali své věci, jak rozum uznává za nejlepší, a ne abychom se při úrazu jako děti drželi za uhozené místo a jen křičeli a křičeli, nýbrž abychom zvykali duši pokaždé co nejrychleji přistupovati k léčení a napravování toho, co pádem onemocnělo, lékařským uměním odstraňující nárek.

Věru takto by se nejsprávněji postupovalo proti všelikým příhodám.

Nuže, nejlepší naše část, jak soudíme, jest ochotna následovati této úvahy.

Patrně.

Naopak co pudí ke vzpomínkám na to utrpení a k nářkům a co se jich nemůže nasytiti, to nazveme zajisté nerozumným, líným a blízkým zbabělosti.

Arci, nazveme.

Nuže, tato stránka, rozčilovací, poskytuje mnoho látky k rozmanitému napodobování, kdežto stránku rozumnou a klidnou, jež jest stále sama sobě podobna, není snadno napodobiti, ani není dost snadno jejímu napodobení porozuměti, zvláště velkému shromáždění a nejrůznějším lidem, jací se scházejí do divadel; neboť pro ně to jest napodobení stavu jim cizího.

Zcela jistě.

Napodobující básník tedy patrně není stvořen pro takovouto stránku duše, ani jeho moudrost není zařizena k tomu, aby se líbila jí, má-li nabýti slávy v nejširších vrstvách, nýbrž pro stránku rozčilovací a měnivou, protože tu lze dobře napodobovati.

Patrně.

Nuže tedy, právem bychom se ho již mohli chopiti a postavití jej za protějšek k malíři; neboť tomu se podobá nejen tím, že vytváří věci nedostatkem pravdivosti špatné, nýbrž i po té stránce jest mu roven, že obcuje s jinou částí duše, která jest také tak špatná, a ne s nejlepší. A takto tedy po právu bychom ho nepřijímali do obce, která má míti dobré zřízení, protože budí a živí tuto nižší stránku duše, a čině jí silnou, ničí stránku rozumovou, jako když někdo v obci, čině mocnými lidmi špatné, odevzdává jim do rukou obec, lepší pak lidi hubí. Právě tak řekneme, že i napodobující básník vkládá jednotlivě do duše každého špatnou ústavu, zavděčuje se její nerozumné části, která nerozeznává věci větších a menších, nýbrž tytéž věci pokládá hned za veliké, hned za malé, a že vytváří pouhé obrazy, od pravdy však jest daleko vzdálen.

Ovšemže.

7. To jsme však nepronесли ještě hlavní žaloby proti básnictví. Neboť to, že jest schopno kaziti i lidi řádné, až na několik velmi málo výjimek, to jest přece svrchovaně hrozné.

Jak by nebylo, jestliže to opravdu dělá?

Slyš a uvažuj. Nejlepší z nás, když poslouchají Homéra nebo některého z básníků tragických, kdy napodobuje některého z hérůů, jak se oddává hoří a v nářcích pronáší rozvláchnou řeč, nebo také když je předvádí zpívající a bijící se v prsa, víš, že se nám to líbí a že oddaně se soucitem sledujeme a horlivě vychvalujeme jako dobrého básníka toho, který by nás co nejvíce takto dojal.

Vím; jak by ne?

Kdykoli však stihne někoho z nás vlastní trápení, pozoruješ, že si zakládáme zase na opačné věci, totiž dovedeme-li zůstatí

- e klidni a silni, majíce za to, že toto sluší muži, ono však, co jsme tehdy vychvalovali, ženě?

Pozoruji.

Jest to tedy s touto chválou v pořádku, když člověk vidí takového muže, jaký by sám býti nechtěl, nýbrž za jaké chování by se styděl, že necítíme ošklivosti, nýbrž že se nám to líbí a že to chválíme?

Bůh ví, že ne, nepodobá se to jednání rozumnému.

- 606 Ano, aspoň kdyby ses na to díval z oné strany.

Z které?

Kdybys měl na mysli, že co při vlastních neštěstích tehdy bylo drženo na uzdě a lačnělo po tom, aby se dosyta vyplakalo, aby si ponářikalo a tak naplnilo svou vrozenou touhu po těchto projevech, že právě to bývá od básníků nasycováno a cítí libost; ale naše část přirozeně nejlepší, protože není dostatečně vzdělána slovem ani způsobem života, ochabuje ve stráži nad touto plačtivou částí, zatímco se dívá jen na cizí strasti, a člověk si přitom myslí, že to není žádná jeho hanba, projevovat chválu a cítiti lítost, jestliže jiný muž, podle svých vlastních slov statečný, bez míry hořekuje; naopak onen výsledek, ten pocit libosti, pokládá přitom za zisk a o ten by nechtěl přijíti zavržením celé básně. Neboť, myslím, jen málo lidem jest dáno si uvědomiti, že se tu nutně přenáší nákaza z cizích stavů na vlastní; když totiž člověk na oněch vypěstí lítostivost k velké síle, není snadno ji zadržovati při vlastních utrpeních.

- c Jistá pravda.

Není-li pak tomu právě tak i se směšností? Neboť jestliže se ti líbí šprýmy, které by ses styděl sám dělati, a neošklivíš si je jako něco sprostého, když je slyšíš při představení komedie anebo i v soukromí, činíš totéž, co při nárcích. Neboť co zase tu jsi v sobě rozumnými důvody zadržoval, když chtělo provozovati žerty, boje se, abys neměl pověst šaška, tomu tehdy zase pouštíš uzdu, a když byla ona stránka tam v divadle tvou vinou

zbujněla, často, aniž pozoruješ, dáš se unésti ve svém vlastním chování tak, že se staneš fraškářem.

Ba věru.

Takové věci s námi dělá básnické napodobení, i s láskou, d hněvem a všemi žádostivými, nelibými i libými city v duši, jež nás při každém jednání provázejí; neboť zavlažuje tyto city a živí je, kdežto by měly schnouti, a ustanovuje nám je za vládce, kdežto by měly býti ovládnány, abychom se stávali lepšími a šťastnějšími místo horšími a bídnějšími.

Nemohu mluvit jinak, děl.

Nuže tedy, Glaukóne, kdykoli se setkáš s vychvalovateli Homéra, kteří budou říkati, že tento básník dal Helladě vzdělanost e a že jest hodno ve prospěch zřízení a zdokonalení lidské společnosti k němu se vrátiti, od něho se učiti a podle tohoto básníka si uspořádati všechn svůj život, musíš je mít rád, býti 607 k nim zdvořilý, uznávati, že to jsou lidé dobří, jak jen dovedou, a připouštěti, že Homér jest největší básník a první z básníků tragických: ale pamatuj, že z básnictví jest přijmouti do obce jedině hymny na bohy a chvalo zpěvy na dobré muže. Pakli přijmeš tu libivou Músu v písních nebo verších epických, budou ti v obci kralovati city slasti a strasti, a ne zákon a zásada, která by byla pokaždé obecně uznána za nejlepší.

Jistá pravda.

8. Toto tedy buďtež naše důvody při zmínce o básnictví, že b jsme je pro jeho vlastnosti tehdy právem vykazovali z obce: neboť rozum nás k tomu nutil. Řekněme mu však ještě k tomu, aby nám nemohlo vytknouti jakousi tvrdost a drsnost, že jest jakási stará různice mezi filosofií a básnictvím; aspoň výroky jako ta „vtřící na pána fena krákoravá“,¹⁹³ „veliký v tlachavých řečech bláznů“, „pánovitý přemoudřelý dav“ a „lidé jemně c hloubaví“, jak to, že „trou bídu“ a tisíce jiných jsou jistě známkami starého sporu mezi nimi. Avšak přece budiž řečeno, že může-li uvéstí libivé básnění a napodobení nějaký důvod pro svou potřebnost v obci dobře zřízené, rádi bychom je přijali na

milost, neboť jsme si sami vědomi, jakým kouzlem na nás působí; ale zajisté by byl hřích opouštět uznanou pravdu. Či nebýváš, příteli, od něho okouzlován i ty, a to nejvíce, když je posloucháš v podání Homérově?

Ba velmi.

Nuže, bylo by jistě spravedливо, aby se za této podmínky vrátilo ze svého vyhnanství, když se obhájí buď v písni nebo v některém jiném veršovém rozměru.

Ovšemže ano.

A dovolili bychom jistě i jeho obhájcům, kteří nejsou básníky, ale přáteli básnictví, aby promluvili neveršovanou řeč k jeho obraně, že jest netoliko libé, nýbrž i užitečné pro ústavní řády a pro lidský život; a s dobrou myslí je vyslechneme. Vždyť jistě mnoho získáme, objeví-li se, že jest netoliko libé, nýbrž i užitečné.

Jak bychom nezískali?

Pakli ne, milý příteli, tu si budeme počínati jako ti, kteří si kdysi někoho zamilovali, a jestliže uznají, že ta láska jim nepřináší nic dobrého, třeba násilím, ale přece se jí zdržují: takto i my, kteří jsme naplněni láskou k takové poezii působením výchovy za nynějších krásných řádů, budeme sice s dobrou myslí tomu přát, aby se objevila co nejlepší a nejpravdivější, ale pokud by nebyla schopna se obhájit, kdykoli ji budeme poslouchati, budeme si na ochranu proti jejímu kouzlu opakovati tyto úvahy, které pronášíme, a toto zařikávání, pilně se starajíce, abychom znova neupadli do té dětinské a obecně rozšířené lásky. Budeme si tedy říkati, že nelze se vážně zabývati takovýmto básnictvím a mysliti, jako by se dotýkalo pravdy a bylo něco vážného, nýbrž že se musí posluchač míti před ním na pozoru v obavě o ústavní zřízení ve vlastním nitru a souditi o básnictví tak, jak jsme vyložili.

Docela s tebou souhlasím.

Mnoho na tom záleží, milý Glaukóne, mnoho, více, než se zdá, stane-li se člověk dobrým, či zlým, pročes nesmíme se

dáti svést ani počtami ani penězi ani jakýmkoli úřadem a ovšem ani uměním básnickým, abychom zanedbali spravedlnosti a ostatních ctností.

Souhlasím s tebou na základě toho, co jsme vyložili; a myslím, že také kdokoli jiný.

9. Avšak to jsme ještě nevyložili o největších odměnách ctnosti a o cenách jí určených.

To by byla nesmírná velikost, jsou-li jiné odměny ještě větší než ty, které byly uvedeny.

Avšak co velikého by se mohlo státi v krátkém čase? Neboť celá tato doba od dětství až do stáří jest asi jistě krátká proti veškerému času.

Věru, nic velikého.

Nuže co? Myslíš, že nesmrtelná věc má vynaložiti své vážné usilování jen pro tak krátkou dobu, a ne pro všechnu věčnost?

Myslím arci, že pro veškeren čas; ale co tím myslíš?

Nevidíš, tázal jsem se, že naše duše jest nesmrtelná a nikdy nezaniká?

Glaukón pohlédnuv na mne s podivením řekl: Bůh ví, já nikoli; a ty to můžeš tvrditi?

Proč by ne, odpověděl jsem. Myslím však, že i ty, vždyť to není nic těžkého.

Pro mne ano, ale rád bych slyšel od tebe tuto netěžkou věc.

To můžeš slyšeti, děl jsem já.

Jen mluv.

Znáš pojmy „dobrý“ a „zlý“?

Arciže.

Nuže, zdalipak o nich smýšlíš tak jako já?

Jak to?

Zlé že jest, co všechno ničí a kazí, co však zachovává a podporuje, dobré.

Arci.

A což, myslíš, že pro každou věc jest zvláštní zlo a dobro? Tak například pro oči zápal a pro veškeré tělo nemoc, pro obilí

sněť, pro dřevo hniloba, pro měď a železo rez, a jak pravím, skoro u všech věcí že ke každé jednotlivé náleží nějaké zlo a nějaká nemoc?

Arci.

Není-li pravda, že kdykoli se takové zlo něčeho chytí, činí tuto věc špatnou a nakonec ji celou rozloží a zničí?

Jakpak by ne?

Tedy každou jednotlivou věc ničí to zlo a ten kaz, který k ní náleží, sice nezničí-li jí toto, nic jiného by jí už neporušilo. Vždyť co jest dobré, nikdy nic nezničí, a co není ani zlé, ani dobré, také ne.

Jak také by mohlo?

Jestliže tedy mezi jsoucný nalezneme věc, která sice má své zlo, jež ji činí špatnou, ale toto zlo není s to, aby ji svou ničivou působností docela rozkládalo, neuznáme hned, že pro věc s takovou přirozeností není zkázy?

Tak jest, podobá se.

Nuže duše nemá, co ji činí špatnou?

Ba jistě, všechno, co jsme právě probírali, nespravedlnost, nevázanost, zbabělost a nevědomost.

Zdalipak ji něco z toho může rozložit a zničit? A dej pozor, abychom se nedali oklamati míněním, že nespravedlivý a nerozumný člověk, kdykoli jest přistižen při nespravedlivém jednání, že tehdy příčinou jeho konce jest nespravedlnost, jež jest kaz duše. Než představuj si to takhle: jako nemoc, kaz těla, stravuje a hubí tělo a přivádí je do toho stavu, že již ani není tělem, a tak také všechny právě uvedené věci přicházejí v nebytí působením své příslušné špatnosti, ničící je tím, že na nich lpí a je proniká – není tomu tak?

Ano.

Nuže tedy týměž způsobem pozoruj i duši. Zdalipak obsažená v ní nespravedlnost a jiná špatnost tím, že ji proniká a na ní lpí, tak ji hubí a moří, až konečně ji uvede ve smrt a odloučí od těla?

To nikoli.

Ale naopak to by bylo jistě proti rozumu, děl jsem, aby něco hynulo kazem jiné věci, a vlastním ne.

Ano, proti rozumu.

Dobře, Glaukóne, neboť považ, že podle našeho mínění ani tělo nehynie od špatnosti pokrmů, která totiž náleží jim samým, buď že jsou staré nebo ztuchlé nebo cokoli jiného; ale jestliže špatnost pokrmů samých způsobí v těle špatný stav těla, řekneme, že jest uvedeno ve zkázu vinou pokrmů od svého vlastního kazu, totiž od nemoci; ale nikdy neuznáme, že by tělo bylo kaženo od špatnosti pokrmů – protože pokrmy jsou něco jiného a tělo také něco jiného –, tedy od cizího kazu a bez způsobení kazu příslušného.

To zase máš zcela pravdu.

10. Tudíž obdobně, jestliže špatnost těla nezpůsobuje v duši špatnosti duše, nikdy neuznávejme, že by duše byla ničena od cizího kazu bez vlastní špatnosti, tedy něco různého kazem věci různé.

Ano, to jest rozumné.

Buďto tedy toto vyvraťme a dokažme, že to nesprávně tvrdíme, anebo dokud to nebude vyvráceno, neříkejme, že od horečky anebo od jiné nemoci anebo od smrtící rány, ba ani kdyby někdo rozkrájel celé tělo na kousičky co nejmenší, že těmito věcmi duše někdy byť sebemeně jest přiváděna v zánik, dříve než někdo dokáže, že skrze tyto stavy těla ona sama se stává nespravedlivější a bezbožnější; kdykoli však vzniká v některé věci cizí kaz a vlastní kaz se v ní nevytváří, nepřipouštějme, aby někdo mluvil o hynutí duše nebo čehokoli jiného.

Než věru toho nikdo nikdy nedokáže, že by se duše umírajících smrtí stávaly nespravedlivějšími.

Bude-li však někdo míti odvahu postavit se proti tomuto důkazu a říkati – jen aby nebyl nucen uznati, že duše jsou nesmrtelné –, že umírající se stává špatnějším a nespravedlivějším, budeme jistě právem tvrditi, že má-li, kdo takto mluví, pravdu,

d že pak jest nespravedlnost pro člověka nespravedlivého smrtící právě tak jako nemoc a že od tohoto zla, usmrcujícího svou vlastní přirozeností, umírají ti, kteří jím jsou nakaženi, a to kteří jím jsou nakaženi nejvíce, rychleji, kteří pak méně, pomaleji; že se to tedy neděje jako nyní, kdy nespravedliví jsou usmrcováni od jiných, kteří je pro tuto vlastnost trestají.

e Bůh ví, to tedy se nespravedlnost neukáže nejhroznější věcí, přinese-li smrt tomu, kdo jest jí nakažen – vždyť by pak byla vyproštěním ze zla –, ale spíše se, myslím, ukáže, jak právě naopak usmrcuje jiné lidi, je-li to možno, kdežto svému nositeli dává dokonce i hojně životní síly a vedle životní síly ještě i bdělost: tak daleko jest patrně její stánek od toho, aby byla smrtící.

Dobře díš, odpověděl jsem. Jistě, když vlastní špatnost a vlastní kaz nestačí, aby usmrtil a zničil duši, kaz určený ke zkáze jiné věci sotva zničí duši nebo něco jiného kromě toho, k čemu jest určen.

Sotva, jak se podobá pravdě.

611 Nuže, když duše není ničena žádným kazem, ani vlastním ani cizím, patrně, že jest to nutně cosi vždy jsoucí, a jestliže vždy jsoucí, tedy nesmrtelné.

Nutně.

11. To tedy by se mělo takto; a jestliže se to tak má, chápeš, že to jsou stále tytéž duše, které jsou. Vždyť by se jejich počet nemohl ani zmenšiti, poněvadž žádná nezaniká, ani zase zvětšiti; neboť kdyby čehokoli mezi věcmi nesmrtelnými přibývalo, rozumí se, že by to přibývalo změnou ze smrtelného a že by nakonec bylo všechno nesmrtelné.

Máš pravdu.

b Než nemysleme si ani toto – vždyť rozum toho nepřipustí –, ani zase, jako by duše ve své pravé přirozenosti byla něco takového, že by byla plna velké vnitřní rozmanitosti, nepodobnosti a různosti.

Jak to myslíš?

Není snadno si mysliti, odpověděl jsem, že by bylo věčné, co jest složeno z mnoha částí a nemá nejkrásnějšího složení, jako se nám nyní objevilo o duši.

Vskutku se nepodobá.

c Že tedy duše jest nesmrtelná, k tomu nutně vede i právě podaný důkaz i ostatní; ale chceme-li viděti, jaká vpravdě jest, nesmíme se na ni dívati tak, jak ji vidíme nyní, poskvrněnou od společenství těla i od jiných zlých věcí, nýbrž jaká jest ve své čistotě, takovou si ji musíme myšlením důkladně prohlédnouti: pak ji nalezneme mnohem krásnější a zřetelněji prohlédneme spravedlnost i nespravedlnost a všechno, o čem jsme nyní jednali. Nyní jsme řekli pravdu o ní, jaká se jeví v přítomné chvíli; avšak to ji vidíme před sebou jen v jednom stavu jako ti, kdo se dívají na mořského Glauka¹⁹⁴ a těžko by poznali jeho původní podobu, protože z bývalých částí těla jedny má ulámany, jiné od vln sedřeny a všelijak znetvořeny a naopak zase má na sobě jiné přírůstky, jako lastury, chaluhy a kameny, takže se podobá spíše každému zvířeti, než jaký původně byl: takto i my se díváme na duši podobně znetvořenou tisícerými zly. Než potřebí jest, Glaukóne, hleděti na jistou věc.

Na kterou?

e Na její lásku k moudrosti a pozorovati, jaké má snahy a po jakých touží společnostech ve vědomí své příbuznosti s božským, nesmrtelným a věčným a jaká by se stala, kdyby mohl zcela následovati tohoto vyššího prvku, povznést se jeho popudem z moře, ve kterém nyní žije, a otlouci ze sebe kameny a lastury, ty zemité a kamenité výrůstky, četné a divoké, kterými jest nyní pokryta od toho takzvaného blaženého hodování, poněvadž se živí zemí. A tenkrát bychom uviděli její pravou přirozenost, zdali má mnoho tvarů, či jeden, či co a jak s ní jest. Nyní však jsme, jak myslím, náležitě probrali její stavy a podoby, pokud se jeví v životě lidském.

Zajisté.

b 12. Nuže, ve svém výkladu jsme odmítli některé domněnky a mimo jiné jsme se zdrželi vychvalovati odměny a slávu za spravedlnost, jako to činí podle vašich slov Hésiodos a Homér, a naopak našli jsme, že spravedlnost sama o sobě jest pro duši samu nejlepší a že duše má spravedlivě jednati, aťsi nosí Gygův prsten¹⁹⁵ nebo nenosí, a k tomu prstenu ještě i Hádovu přilbici.¹⁹⁶

Jistou pravdu mluvíš.

c Nyní však, Glaukóne, můžeme snad již směle uznati při spravedlnosti a ostatních ctnostech vedle oněch předností také to, jak velikých a jakých odměn poskytuje duši od lidí i od bohů, i dokud člověk žije i po smrti.

Dozajista, odpověděl.

Zdalipak tedy mi vrátíte, co jste si za řeči vypůjčili?

Co to?

d Dal jsem vám prozatím svůj souhlas, aby se o spravedlivém člověku zdálo, že jest nespravedlivý, a o nespravedlivém, že jest spravedlivý; vy jste totiž žádali, i kdyby nebylo možné, aby tyto vlastnosti zůstaly skryty před bohy a před lidmi, že přece to musí býti připuštěno ve prospěch rozpravy, aby byla posouzena čistá spravedlnost proti čisté nespravedlnosti. Či se nepamatuješ?

To by přece nebylo ode mne spravedlivé, kdybych se nepamatoval.

Když tedy jsou již posouzeny, požaduji ve prospěch spravedlnosti nazpět jejího práva, abychom totiž i my přijali takové mínění o ní, v jaké pověsti jest u bohů i u lidí, za tím účelem, aby si odnesla také svou vítěznou cenu, získávajíc takto ze svého uznání to, co dává lidem spravedlivým; neboť že dává i dobro, plynoucí z jejího bytí, a že nezklamává těch, kdo ji vskutku přijímají, to se již ukázalo.

e Spravedlivé věci žádáš.

Nuže tedy, tázal jsem se, uznáte nejprve to, že bohům není tajno o spravedlivém, ani o nespravedlivém, jaký jeden i druhý jest?

Uznáme.

Jestliže pak to o nich není tajno, jest patrně jeden bohům milý, druhý bohům protivný, jak také jsme se na začátku shodovali.

Tak jest.

Co pak se týče bohu milého, jistě se shodneme v mínění, že všechno, čeho se mu dostává od bohů, jsou co možná největší 613
dobra, ač nelpělo-li na něm nějaké nutné zlo z dřívějšího provinění.¹⁹⁷

Ovšemže.

Pak tedy jest předpokládati o spravedlivém muži, kdykoli se octne buď v chudobě nebo v nemocech nebo v něčem jiném, co se pokládá za zlo, že se mu to obrátí v něco dobrého buď zaživa nebo i po smrti. Neboť jistě nikdy nebývá opouštěn od bohů ten, kdo se s dobrou vůlí vynasnažuje, aby se stával spravedlivým a aby se, pokud člověku možno, konáním ctnosti připodobňoval 614
bohu.

Lze čekati, že takový člověk není opouštěn od bytosti, které se podobá.

Nemusíme si o nespravedlivém mysliti opak toho?

Jistě.

Taková vítězná cena by tedy asi čekala spravedlivého od bohů.

Aspoň podle mého mínění.

Co však, tázal jsem se, od lidí? Máme-li souditi na základě skutečnosti, jest to patrně takhle: lidé silní a nespravedliví dělají totéž co závodní běžci, kteří první část dráhy běží dobře, ale nazpět ne. Ti také zpočátku bystře uhánějí, ale nakonec trží 615
posměch, majíce uši schlíplé a odbíhajíce neověnčeni; ale opravdoví běžci přišedše k cíli dostávají závodní ceny a bývají věnčeni. Nebývá to tak zpravidla i se spravedlivými? Na konci

každého jednání, každého vespolečného obcování a na konci života mají dobré jméno a odnášejí si od lidí závodní ceny.

Ba jistě.

Připustíš tedy, když o těchto řeknu totéž, co jsi sám říkal o nespravedlivých? Řeknu totiž, že spravedliví, když dosáhnou staršího věku, zastávají – chtějí-li – ve své obci úřady, berou si za manželky dcery, z kterýchkoli rodin si přejí, a provdávají své dcery, za kteréhokoli muže chtějí; a všechno, co jsi ty mluvil o oněch, tvrdím nyní já o těchto. A na druhé straně pravím zase o nespravedlivých, že většina z nich, i když se v mládí utají, bývají na konci závodního běhu dopadeni, jsou předmětem posměchu, a když zestárnou, bývá s nimi potupně nakládáno od cizinců i lidí domácích: bývají mrskáni a zakoušejí hrubosti,¹⁹⁸ jak ty jsi právě řekl – potom budou natahováni na skřipci a oči jim budou vypalovány –, myslí si, že mě slyšíš opakovati výpočet všech oněch trápení. Než viz, zdali připustíš mé tvrzení.

Ba ovšem, vždyť mluvíš věci spravedlivé.

13. Takové by tedy byly, děl jsem, ceny, odměny a dary, kterých se zaživa dostává spravedlivému od bohů i od lidí mimo ona dobra, kterých poskytuje spravedlnost sama o sobě.

A jistě velmi krásné i stálé.

A přece všechny tyto věci nejsou počtem ani velikostí nic proti tomu, co čeká spravedlivého i nespravedlivého po smrti; to třeba vyslechnouti, aby ani jednomu ani druhému naše rozprava nezůstala nic dlužna.

Mluv, prosím, a buď přesvědčen, že není mnoho jiných věcí, které bych raději poslouchal.

Ale ovšem nebude to dobrodružné vypravování statečného Alkinoa,¹⁹⁹ nýbrž vypravování muže sice také statečného, Éra Armeniova, rodem Pamfyla. Ten zahynul kdysi v boji; a když po deseti dnech byly sbírány mrtvoly již porušené, byl nalezen neporušen a donesen domů; měl býti pohřben a tu dvanáctého dne, když už ležel na hranici, oživil a oživnuv vypravoval, co na

onom světě uviděl. Pravil pak, že jeho duše, když z něho vyšla, putovala ještě s mnoha jinými a přišly na jakési podivuhodné místo, na němž zely dva otvory do země blízko vedle sebe a nahoře zase proti nim jiné otvory do nebe. Mezi těmi pak seděli soudcové, kteří po každém rozsudku spravedlivým kázali bráti se cestou napravo vzhůru nebem, připevniče jim vpředu označení svého soudního nálezu, nespravedlivým však cestou nalevo dolů; měli pak i tito znamení všech svých skutků, ale vzadu. Když pak předstoupil on, řekli prý, že se má státi zvěstovatelem lidem o onom světě a že mu přikazují, aby si všechno na tom místě vyslechl a prohlédl. Tu pak viděl, jak tam jedním otvorem do nebe a jedním do země odcházejí duše, když byl nad nimi vynesena rozsudek, kdežto druhými se vracejí: z jednoho že vystupují ze země, plné špíny a prachu, druhým pak že jiné sestupují z nebe čisté. A ty, které pokaždé přicházejí, že mají vzezření, jako by přicházely z daleké cesty; s radostí odcházejí na luh, rozbíjejí si tam stánky jako o velké slavnosti a pozdravují se vespolek, které se znají, ty, které přišly ze země, vyptávají se druhých, jak jest v nebi, a duše přišlé z nebe, jak jest zase u oněch. Tu pak si vespolek vypravují, jedny s nařikáním a pláčem, vzpomínajíce si, jak četná a jaká utrpení prožily a viděly na své podzemní pouti – trvá prý pak ta pouť tisíc let –, kdežto zase duše přišlé z nebe vypravují o slastech a podívaných nevýslovné krásy. Pověděti tak mnoho věcí, Glaukóne, vyžadovalo by dlouhého času; avšak hlavní věc jest prý to, že za všechny křivdy, kterých se kdo na kom dopustil, a za všechny osoby, kterým ukřivdil, jsou po řadě trestáni, za každou křivdu desetkrát – to jest vždy za sto let jednou, neboť tak dlouhý jest život lidský²⁰⁰ –, aby desateronásobnou pokutou odpykali za každou křivdu, a například, jestliže někteří byli mnohým lidem příčinou smrti, buď že zradili města nebo vojska a do otroctví je uvrhli, nebo byli spoluviníky nějakého jiného zloinství, aby za všechno to sklidili desateronásobné utrpení za každou vinu, a naopak zase jestliže prokázali

c nějaké dobrodiní a osvědčili se spravedlivými a zbožnými, aby v témže poměru sklízeli zaslouženou odměnu. O těch, kteří zemřeli hned po svém narození a kteří žili jen krátký čas, vypravoval zase jiné věci, jež však nezasluhují zmínky. Za neúctu nebo úctu k bohům a k rodičům a za zabití člověka uváděl ještě větší odplaty.

d Pravil totiž, že se nahodil k tomu, jak se jeden ptal druhého, kde jest veliký Ardiaios. Byl pak tento Ardiaios tyranem v kterémsi městě v Pamfylii – tenkrátě tomu bylo již tisíc let – a zabil svého starého otce i staršího bratra a spáchal ještě mnoho jiných bezbožných skutků, jak se vypravovalo. Tu prý ten, kterého se tázal, řekl: „Není zde a již sem asi nepřijde.“

e 14. „Spatřili jsme totiž i toto mezi oněmi hroznými divadly: když jsme byli blízko východu, majíce vystoupiti vzhůru a proživše již všechno ostatní, zahlédli jsme náhle onoho a ještě jiné – skoro většina z nich byli tyrani; ale byli tam i někteří prostí občané, kteří se velice provinili –, mysleli, že již vystoupí vzhůru, ale ten východ jich nechtěl přijmouti, nýbrž řval, kdykoli se pokoušel vyjíti někdo z těchto nevyléčitelných nebo dostatečně nepotrestaných hříšníků. Tu pak, pravil, divocí mužové a ohnivého vzezření, kteří stáli vedle a kteří tomu hlasu rozuměli, jedny popadli z obou stran a odváděli, Ardiaiovi však a jiným spoutali ruce, nohy i hlavu, srazili je k zemi, do 616 krve je zmrskali a pak je vlekli pryč podél cesty, smýkajíce jimi trním a oznamujíce všem mimojdoucím, proč jsou tak vedeni a že jsou vedeni, aby byli svrženi do Tartaru.“ Tu prý ze všech četných a rozmanitých strachů, které zažili, byl největší ten, aby jim nezazněl ten hlas, až budou chtít vystupovati, a že každý s největší radostí vystupoval, když nezazněl.

b A takové že tedy asi jsou pokuty a tresty a naopak zase opačné proti těmto odměny. Když si každý pobyl sedm dní na oné louce, museli osmého dne povstati a bráti se odtamtud a čtvrtého dne přišli na místo, odkud spatřili rovný pruh světla jako sloup, táhnoucí se shora celým nebem i zemí,²⁰¹ podobný

nejvíce duze, ale jasnější a čistší; ušedše cestu jednoho dne přišli k němu a tu viděli uprostřed světla táhnoucí se od nebe konce lan, kterými jest nebe svázáno – toto světlo jest prý totiž pás c nebes, držící pohromadě celou otáčející se oblohu jako pásová lana triér²⁰² –, a od těch konců jdoucí vřetenem Nutnosti,²⁰³ jímž jsou otáčeny všechny nebeské kruhy; jeho hřidelík a háček jest prý z oceli, přeslen pak jest smíšen z této a z jiných látek. Se- strojení toho přeslenu jest prý takovéto: jeho tvar jest jako d u obyčejného na zemi, ale podle toho, co o něm říkal, třeba si pomysleti, že jest takový, jako kdyby do jednoho velkého přeslenu, dutého a veskrze vydlabaného, byl vložen jiný takový menší a přiléhající přeslen, jako nádoby, které se mohou do sebe vespolek vkládati, a tak i jiný třetí a čtvrtý a ještě čtyři jiné. Všech přeslenů jest prý totiž osm; vloženy jsou jeden do e druhého, ukazující své kraje nahoře jako prstence a kolem hřidele tvoří souvislý povrch jednoho přeslenu; onen pak jest protknut naveskrz středem osmého přeslenu. Tu pak šířka prstence prvního a nejkrajnějšího přeslenu jest prý největší, druhé co do šířky jest mezikruží šestého, třetí pak čtvrtého, čtvrté osmého, páté sedmého, šesté pátého, sedmé třetího, osmé pak druhého. A prstenec největšího přeslenu jest pestře třpytivý, sedmého nejjasnější, prstenec osmého má svou barvu od lesku sedmého, prstence druhého a pátého jsou si vespolek podobny a jsou 617 žlutší než ony, třetí pak má barvu nejbělejší, čtvrtý načervenalou, šestý pak jest druhý co do bělosti. Otáčí se pak vřetenem jako celek jedním a týmž směrem,²⁰⁴ ale v tom celku, dokola se pohybuje, sedm vnitřních prstenců otáčí se zvolna směrem celku protivným; z těchto pak samých že nejrychleji jde kruh osmý, na druhém místě a mezi sebou stejně rychle sedmý, šestý a pátý; třetí stupeň rychlosti má, jak prý se jim jevílo, při svém zpětném otáčení kruh čtvrtý, čtvrtý třetí a pátý druhý. Otáčí se pak to vřetenem na klíně Nutnosti. A na jeho prstencích nahoře na každém prý sedí Siréna,²⁰⁵ spolu se otáčejíc a vydávajíc jediný zvuk, jediný tón; ze všech osmi pak zaznívá jedna

c souzvučná harmonie. Kolem dokola pak sedí ve stejné vzdálenosti tři jiné bytosti, každá na jednom stolci, dcery Nutnosti, Moiry, bíle oděné, ověncené stužkami, Lachesis, Klóthó a Atropos,²⁰⁶ a zpívají k harmonii Sirén, Lachesis o minulém, Klóthó o tom, co jest, a Atropos o budoucím. A Klóthó čas od času dotýkajíc se pravicí vnějšího prstence vřetená pomáhá jím otáčeti, Atropos pak levicí zrovna tak zase prstenců vnitřních; d Lachesis pak se dotýká střídavě obojích tu pravou, tam levou rukou.

15. Když pak tam duše přišly, musely prý jíti přímo před Lachesis. Tu pak je jakýsi hlasatel nejprve rozestavil do řady, potom, vzav z Lachesina klínu losy a znaky životů, vystoupil na vysoké řečniště a takto mluvil:

e „Slyšte, co praví Nutnosti dcera, panenská Lachesis. Duše krátkověké, toto jest počátek nového kola smrtonosného pro smrtelné pokolení. Váš životní osud nebude určen tím, že by daimón²⁰⁷ dostal losem vás, nýbrž vy sami si daimona vyvolíte. Kdo bude první vylosován, ať první si volí život, k němuž pak bude nutností připoután. Dobro jest statek bez pána; podle toho, jak kdo bude nebo nebude o ně státi, bude ho míti více nebo méně. Odpovědnost má volitel; bůh není odpovědný.“

618 Pověděv toto hodil prý přede všechny losy a každý si zdvihl ten, který padl vedle něho, vyjma jeho, Éra, neboť jemu to hlasatel nedovolil; každému pak, kdo si zdvihl los, bylo z něho patrné, kolikáté místo dostal. Potom pak zase položil před ně b na zemi znaky životů, mnohem větší počet, než bylo přítomných. Byly pak rozmanitých druhů: byly tam totiž životy všech zvířat a také všechny životy lidské. Tak byly mezi nimi i tyranie, jedny doživotní, druhé uprostřed překažené a končící se chudobou a vyhnáním a žebrotou; byly i životy slavných mužů, proslulých jednak tělesným vzrůstem a krásou anebo b také silou a zdatností v závodech, jednak rodem a vynikajícími vlastnostmi předků, a naopak zase mužů po těchto stránkách neslavných a zrovna tak i žen. Duševní vlastnosti však tam ne-

byly zařazeny, poněvadž podle toho, jaký život si každá duše zvolí, takovou se nutně stává; avšak ostatní vlastnosti byly smíšeny jak vespolek, tak s bohatstvím nebo chudobou, jiné s nemocí, jiné se zdravím, jiné pak byly uprostřed toho všeho.

c Zde, milý Glaukóne, ovšem nastává pro člověka patrně svrchované nebezpečení, a proto jest se co nejvíce vynasnažovati, aby každý z nás, nedbaje ostatních nauk, byl hledatelem i žákem jen té nauky, ze které by nabyt schopnosti poznati a naléztí, kdo by ho učinil silným a znalým, aby rozeznával život dobrý a zlý a volil si vždy a všude z možných životů nejlepší; aby si o všem, co bylo právě řečeno, činil úsudek jednak srovnáváním, jednak rozborem, hledě k tomu, jak se to má k životní dokonalosti, a takto věděl, jaký jest účinek krásy smíšené s chudobou nebo s bohatstvím a při jakém stavu duše působí zlé nebo dobré, a co znamenají různé způsoby urozenosti a neurozenosti, života v soukromí a v úřadech, síly a slabosti, bystrosti a tuposti a všechny takové stavy jednak od přirozenosti s duší spojené, jednak získané – jaký účinek má všechno to jsouc vespolek míšeno, tak aby si člověk mohl ze všeho toho po úvaze vybrati, hledě k přirozené povaze své duše, a rozeznávati život horší i lepší, horším jmenuje ten, který by ji zaváděl do nespravedlivosti, lepším pak, který by ji činil spravedlivější. Všechno ostatní nechá stranou: neboť jsme viděli, že tato volba jest nejlepší pro život zde i po smrti. To musí býti jeho ocelové přesvědčení a s tím musí jíti do Hádu, aby se ani tam nedal oslniti bohatstvím a takovými zly a aby se nestalo, že by upadl do způsobů tyranských a jiných takových skutků a tím způsobil jednak jiným mnoho nezhojitelného zla, jednak i sám ještě větší utrpěl, nýbrž aby se naučil voliti si vždy z takovýchto krajností život střední a vyhýbati se výstřednostem v obou směrech, a to jak zde v tomto životě, podle možnosti, tak i ve veškerém potomním: takto zajisté stává se člověk nejšťastnějším. b

16. A tu pak dále, jak oznamoval posel z onoho světa, mluvil ten hlasatel takto: „I na toho, kdo přijde naposled, vybere-li si s rozumem a bude podle toho žítí, čeká život spokojený, ne špatný. Ani, kdo první volí, nebudiž bez starosti, ani kdo poslední, nepozbývej mysli.“

Při této řeči šel prý ten, který dostal losem první místo, a přímo si vybral největší tyranidu: vybral si, aniž si byl pro nerozumnost a hltavost všeho dostatečně všiml, avšak zůstalo mu utajeno, jaký jest v tom obsažen osud, snědení vlastních dětí a jiné hrozné věci; když pak měl kdy to zpozorovati, bil se v prsa a nařikal na svou volbu, nedrže se výstrahy hlasatelovy, neboť nedával vinu toho neštěstí sobě samému, nýbrž osudu a daimonům a všemu jinému spíše než sám sobě. Byl pak to jeden z těch, kdo přišli z nebe; ve svém předešlém životě žil v spořádané obci a měl účast v ctnosti, ale jen ze zvyku, bez snahy poznati pravdu. Jak možno říci, většina těch, kdo se při této volbě neosvědčují, jsou právě ti, kteří přicházejí z nebe, poněvadž jim chybí zkušenost v utrpení; ale kteří přicházejí ze země, ti konají svou volbu z větší části bez ukvapení, protože sami zakusili útrapy a také u jiných je viděli. Právě pro tu ukvapenost většině duší se stává záměna zla a dobra a také pro náhodnost losu; neboť jestliže někdo pokaždé, kdykoli přichází do života zde na zemi, zdravě se zabývá poznáváním pravdy a jestliže mu nepadne los volby mezi posledními, ten, jak se zdá ze zpráv z onoho světa, nejenom zde by byl šťasten, nýbrž i jeho cesta odsud tam a zase sem nazpět nebyla by podzemská a drsná, nýbrž hladká a nebeská.

To pak zajisté prý stojí za podívanou viděti, jak jednotlivé duše si vybíraly životy; byla to prý totiž podívaná žalostná i směšná a podivná. Většinou si totiž vybíraly podle zkušenosti ze svého dřívějšího života. Tak prý viděl, jak duše Orfeova²⁰⁸ si vybírala život labutě, protože z nenávisti k ženskému pohlaví pro smrt od nich utrpenou nechtěla přijíti na svět ze ženy; dále viděl, jak duše Thamyrova²⁰⁹ si vybrala život slavíka; viděl pak

také, jak labuť přecházela k volbě života lidského a zrovna tak i jiní zpěvní ptáci. Dvacátá pak podle losu duše si zvolila život lva: byla to duše Aianta Telamónova,²¹⁰ jež se nechtěla státi člověkem, protože chovala v paměti ono rozhodnutí o zbraních. Potom přišla duše Agamemnonova;²¹¹ také tato ze záští k lidskému pokolení pro to, co vytrpěla, zaměnila svůj život za život orla. Mezi prostředními pak dostala los duše Atalantina;²¹² ta, spatřivši veliké pocty muže zápasníka, nedovedla se zdržeti a vzala. Po této pak prý uviděl duši Epeia Panopeova,²¹³ jak přešla v přirozenost ženy, znalé umělých prací; dále pak mezi posledními uviděl duši šaška Thersita,²¹⁴ jak vstupuje v opici. Náhodou pak podle určení losu šla volit ze všech poslední duše Odysseova; ve vzpomínkách na dřívější lopoty a zbavena ctižádostivosti dlouho chodila sem a tam a hledala život prostého muže, vzdáleného veřejné činnosti, a konečně po dlouhém hledání jej našla kdesi ležící a od ostatních pomínutý: jak jej spatřila, pravila, že by byla totéž udělala, i kdyby jí bylo připadlo první místo, a s radostí si jej vzala. A děly se tam podobně jiné přechody zvířat v lidi i v jiná zvířata navzájem, tvorové nespravedliví se měnili v divoké, spravedliví v krotké a vznikaly všeliké směsi.

Když pak tu všechny duše měly vybrány životy, předstupovaly v pořadí určeném losem před Lachesis; ona pak podle toho, který život si kdo zvolil, přidělovala každému toho daimona za strážce života a naplňovatele zvoleného osudu. Ten vedl duši nejprve ke Klóthó přímo pod její ruku a pod vřetenou jí otáčené, utvrzuje tak osud, který si byla zvolila; dotknuv se pak této, vedl ji zase k předoucí Atropě, čině tak udělený osud nezměnitelným; odtamtud pak šel, neobraceje se, pod stolec Nutnosti, a když jím prošel a když také ostatní tamtudy prošli, ubírali se všichni na roviny řeky Zapomenutí, hrozným vedrem a dusnem, neboť rovina ta byla bez stromů a beze všech rostlin. Rozložili se pak, když už nastával večer, u řeky Bezstarostnosti, jejíž voda se nedrží v žádné nádobě. Tu pak každý musel vy-

b pítí jistou míru té vody, ale kteří nebyli chráněni rozumem, pili přes míru; každý, kdo se napil, na všechno zapomínal. Když pak ulehli a nastala půlnoc, nastala prý bouře a zemětřesení a náhle byli odtamtud unášeni každý jinam vzhůru ke zrození, tryskající jako hvězdy. Jemu samému že bylo zabráněno napítí se vody; ale kudy a jak přišel do těla, že neví, nýbrž najednou otevřel oči a uviděl, že je ráno a že leží na hranici.

c A takovým způsobem, Glaukóne, zachránila se ta báje a nebyl jí konec,²¹⁵ jako jiným, a také nás by zachránila, budeme-li se jí řídit; pak dobře přejdeme řeku Zapomenutí a neposkvíme své duše. Nuže, bude-li mítí má řeč účinek, v přesvědčení, že duše jest nesmrtelná a schopna snášeti všechno zlé i všechno dobré, budeme se vždy držeti cesty vzhůru a s pomocí rozumného myšlení vším způsobem konati spravedlnost, abychom byli přáteli sami sobě i bohům, jak zde na zemi, dokud tu dlíme, tak až si budeme vybíratí za ni odměnu jako vítězové, a aby se nám i zde i na té tisícileté pouti, kterou jsme popsali, dobře vedlo.

Poznámky

- 180 Při tomto výpočtu jde nejprve o lineární vzdálenost a pak o poměr kubický. Poměr vzdálenosti krále k oligarchovi jest, co se týče degenerace, 1 : 3, od oligarcha k tyranovi také 1 : 3, tedy od krále k tyranovi 1 : 9. Číslo 9 jest samo o sobě čísel čtverečné (3²), ale třeba je povýšiti ještě na třetí, abychom dostali pravý poměr mezi stavem tyranovým a stavem královým; proč třeba povýšiti na třetí, Platón neříká, snad má za to, že se samo sebou rozumí, že stavu náleží rozměry kubické.
- 181 Číslo 729 má zvláštní vztah k časovým jednotkám podle počtu pythagorejce Filolaa: rok má 364½ dní a 729 = 2 × 364½; 729 měsíců tvoří „velký“ rok a snad bylo počítáno i 729 obyčejných roků v jeden „největší“ rok.
- 182 Erifylé za zlatý náhrdelník zradila svého manžela, věštky Amfiaraa, a způsobila, že se musel účastniti výpravy proti Thébám, o níž věděl, že mu přinese smrt.
- 183 Proti dřívějším výrokům, jako kn. V, kap. 16, kn. VI, kap. 12 a 14, projevuje Platón na tomto místě lhostejnost k tomu, v jakém poměru jest jeho obec ke skutečnosti. Jemu šlo o to, ukázati ve velkém měřítku pojem spravedlnosti; přitom objevil, že pravým politikem jest člověk, který podle tohoto pojmu uspořádá království ve svém nitru.
- 184 O napodobovacím rázu básnictví vyložil Platón v kn. III, kap. 7-9.
- 185 Platón ve své teorii o napodobování hledí k tomu, že právě Homér jest největším zobrazovatelem čili „napodobovatelem“ lidského života se všemi jeho citovými projevy, a proto může býti pokládán za předchůdce dramatu, s nímž souvisí na druhé straně i tím, že dramatikové v něm měli nevyčerpatelný pramen svých látek. Aischylos sám nazval své tragédie „kusy z velikých hodů Homérových“. Tragičnost Homérovu uznává i Aristotelés.
- 186 Slovem „lavice“ překládání řecké κλίνη, znamenající kus nábytku, který spojoval úkoly našich lavic, postelí, pohovek i židlí; slovo „lehátko“, jímž se obyčejně překládá κλίνη, jest mi pro toto místo příliš umělé.

- 187 „Od krále“ jest rčení metaforické, jehož se užívalo ve vlastním smyslu v genealogiích o vzdálenosti od zakladatele rodu, obyčejně od Dia; zde míněn králem onen prvotvůrce všeho.
- 188 Thalés byl totiž spíše technik, vědec a státník než filosof v našem smyslu toho slova. Anacharsis, skythský mudrc 6. stol. př. Kr., známý svými cestami po Řecku a kritizováním řeckého myšlení a života.
- 189 Směšnost jména Kreofylova jest v jeho složení z *kreas* „maso“ a *fylon* „rod“. Platón chce říci, že Homér asi nebyl valným učitelem, když měl takové žáky, jako byl Kreofylos.
- 190 Známí sofisté, učitelé všeobecného vzdělání.
- 191 Viz pozn. 24.
- 192 *Resp.* 601e čtu podle rukop. F D oī' ἄν místo oī' ἄν.
- 193 Platón tu cituje z neznámých básní lyrických a snad i z komedií místa namířená proti filosofii a filosofům; odpor proti filosofii byl asi populární zvláště v době, kdy vystoupil Anaxagoras se svým učením protivícím se lidové víře v bohy.
- 194 Podle báje byl Glaukos původně rybář, jenž požív jakési kouzelné byliny skočil do moře a stal se větším daimonem, ochráncem plavců a rybářů.
- 195 O něm vypravováno v kn. II, kap. 3.
- 196 V *Iliadě* (V, 844 n.) čteme, že bohyně Athéna si nasadila Hádovu přilbu, „aby ji neviděl Arés“. Představa o Hádově přilbě, činící toho, kdo ji má na hlavě, neviditelným, vznikla patrně z odvozování jména Hádés (iónsky Αἰδῆς) z Avides, Neviditelný.
- 197 Tj. kterého se dopustil v jiné ze svých předešlých existencí.
- 198 Všechno, co Glaukón v II. kn., kap. 5, vypravoval o osudu spravedlivých, přenáší zde Sókratés na nespravedlivé.
- 199 Odysseovo vypravování v domě Alkinoia, krále Fajaků, vyplňující IX.-XII. zpěv *Odysseie*, jmenováno stručně „Alkinoovo vypravování“. V orig. je slovní hříčka s jménem Alkinoos a adjektivem *alkimos* = statečný. Ér je jméno neřecké a v tradici řecké jinak neznámé; Klement Alexandrijský ztotožňuje Platónova Éra se Zoroastrem.

- 200 Není arci myšleno empiricky, nýbrž teoreticky, a to za vlivu filosofie pythagorejské, v níž mělo číslo 10 a jeho násobky zvláštní význam. Zásada o desetinásobné pokutě za spáchanou vinu byla např. v athénském soudnictví vskutku prováděna při zločinech zpronevěry a úplatku.
- 201 Tento světelný pruh si Platón patrně myslí v ose všehomíra, procházející i Zemí, jež jest uprostřed. Střed světelného pruhu, o němž jest řeč v následující větě, jest podle toho totožný se středem Země; k představě světelného pruhu dalo podle některých vykladatelů podnět pozorování Mléčné dráhy.
- 202 Pro větší pevnost byly antické triéry opatřeny pásem z lan, obepínajícím ve vodorovném směru trup lodi; podle toho by byl onen světelný pruh, který duše vidí, jen část toho pásu, jeho konce, vedené od jednoho i druhého pólu do středu lodi, tj. všehomíra.
- 203 Při tomto obraze Platónově, zrovna tak jako při jiných, jest pamatovati, že to jest vskutku jen obraz básnické představivosti a že tedy nelze tu hledati vztahu mezi všemi podrobnostmi mechaniky vřetena a mechaniky všehomíra. Přeslen má tvar polokoule obrácené vypouklou stranou dolů, rovnou kruhovitou plochou nahoru: tato plocha kruhu jest u přeslenu Nutnosti souvislá, ačkoli přeslen sám jest složen, tedy ty jednotlivé jeho složky přiléhají k sobě těsně a není mezi nimi prázdných mezer. Jak vysvítá z následujícího výkladu, mají ony prstence, přesněji řečeno ona mezikruží průřezu, význam astronomický, a to první z nich, vnější, znamená nebe stálic, druhý dráhu planety Saturna, třetí Jupitera, čtvrtý Marse, pátý Merkura, šestý Venuše, sedmý Slunce a osmý Měsíce; z tohoto významu se vysvětlují rozdíly jednotlivých prstenců co do šířky, jasnosti, barvy, směru a rychlosti pohybu; šířka prstence jest asi symbolem vzdálenosti oběžných drah vespolek. První kruh jest pojat v Platónově dialogu *Timaios* jako „dráha totožnosti“, ostatní jsou „dráha různosti“ (srv. *Tim.* 38b nn.).
- 204 Celý kosmos – až na Zemí – se otáčí kolem světové osy; rozdíly mezi planetami a světem stálic vysvětluje Platón skládáním pohybů (srv. pozn. 19–20 dialogu *Timaios*).

- 205 V řeckých představách jsou Sirény duchové zemřelých, strašidelné bytosti, tu chtějí krve, tu zase plačící na hrobech; výtvarné umění je představuje v podobě ptáků s tělem panny. Platón užívá Homérova typu Sirén zpívajících, aby vysvětlil „hudbu sfér“.
- 206 Představa o těchto třech Sudicích, Moirách, jest již v Hésiodově *Theogonii*.
- 207 Každá duše má ve svém pozemském životě svého zvláštního daimona, což jest její zosobněný životní úděl; je-li ten daimón dobrý, jest člověk *eudaimón*, tj. šťastný, jinak *kakodaimón*, nešťastný. Duše si volí druh života a tím i daimona zcela svobodně, ale život jednou zvolený musí prožít a nemůže provedené volby změnit. Jest tu tedy ve formě mýtu vyjádřeno řešení poměru mezi osudem a svobodnou vůlí.
- 208 Orfeus byl podle pověsti rozsápán od thráckých žen.
- 209 Thamyris (nebo jak říká Platón Thamyras), mytický pěvec, byl podle pověsti přemožen v hudebním zápase s Músami a oslepen.
- 210 Také v *Odyseii* chová Aias ještě i v podsvětí nesmířený hněv pro urážku, která se mu stala tím, že zbroj po Achilleovi byla přisouzena Odysseovi a ne jemu.
- 211 Po návratu od Tróje byl Agamemnón zavražděn od své choti Klytaiméstry.
- 212 Pověsti líčí Atalantu jako lovkyni a rychlonohou zápasnici v běhu.
- 213 Epeios se jmenoval stavitel trójského koně.
- 214 Thersités se stal na základě líčení II. zpěvu Homérovy *Iliady* v řecké literatuře typem šaška.
- 215 Vypravované báje bývaly zakončovány slovy, která upomínají na naše rčení „a už je pohádky konec“. Ale Platón chce říci, že vypravování Érovo není pouhá pohádka.